

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ประวัติการแพทย์แผนไทยเริ่มมีการบันทึกตั้งแต่สมัยพุทธกาลในประเทศอินเดีย โดยชายที่มีชื่อว่า “ชีวกโกมารภัจจ์” เป็นบุตรของ นางสาวดิ นครโสภณิประจำเมืองราชกฤห์ แคว้นมคธ ในสมัยนั้นตำแหน่งนี้มีเกียรติยศต่างจากในสมัยนี้ นางสาวดิตั้งครรภ์โดยบังเอิญจึงสั่งให้สาวใช้ นำไปทิ้ง แต่กษัตริย์กุมาร พระราชโอรสของพระเจ้าพิมพิสารไปพบเข้า จึงนำมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ชื่อ ชีวก ตั้งขึ้นตามคำกราบทูลตอบคำถามของพระองค์ที่ตรัสถามว่า ด้วยความมานะ จึงหนีพระบิดา ไปเรียนศิลปวิทยาที่เมืองตักศิลา เพื่อเอาชนะคำดูหมิ่นได้ไปศึกษาวิชาแพทย์ที่สำนักทิศาปาโมกข์ ในเมืองตักศิลาจนจบได้อย่างรวดเร็ว หลังจากกลับเมืองมาแล้ว ได้รักษาพระเจ้าพิมพิสารให้หายขาด จากก้นทลาพาธ (โรคริดสีดวงทวาร) และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหมอหลวง และได้รับพระราชทาน สวณมะม่วงแต่ต่อมาหมอชีวกก็ได้ถวายสวนนี้ให้พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย และได้ถวายตัว เป็นแพทย์ประจำพระองค์อีกด้วย

ในสมัยอยุธยา มีหลักฐานที่ปรากฏอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการนวดแผนไทยในปี ในรัชสมัย ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งหน้าที่ของแพทย์ตามความชำนาญเฉพาะทาง โดยแยกเป็นกรมต่างๆ เช่น กรมแพทยา กรมหมอยา กรมหมอกุมาร กรมหมอนวด กรมหมอวัน โรค กรมหมอตา โรงพระโอสถ นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดศักดิ์และดำรงยศตำแหน่งเป็น หลวง ขุนหมื่น พัน และครอบครองที่นาตามยศและศักดิ์ที่ดำรง ซึ่งปรากฏอยู่ในกฎหมาย "นาพลเรือน" ต่อมาในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งเป็นยุคที่การนวดไทยรุ่งเรืองมาก โดยปรากฏ ในจดหมายเหตุของราชทูตจากประเทศฝรั่งเศสชื่อ ลา ลูแบร์ ในปีพ.ศ. 2230

การนวดแผนไทยเป็นวิธีบำบัดรักษาโรคที่เป็นธรรมชาติที่สุดตั้งแต่สมัยโบราณ โดยภาพรวม ธุรกิจนี้มีมูลค่าตลาดไม่น้อย จากข้อมูลของผู้อำนวยการโรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์ พบว่า ตลาดนวดแผนไทย เมื่อปี 2538 มีมูลค่ากว่าสองหมื่นล้านบาท แต่ปัจจุบัน เชื่อว่ามูลค่ารวมของตลาด ได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการเติบโตพร้อมๆ กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากการนวดเป็นบริการ ที่นอกเหนือจากปัจจัยสี่ ดังนั้น ลูกค้าที่ใช้บริการจึงมักอยู่ในกลุ่มของผู้มีรายได้ปานกลางและรายได้สูง ความต้องการของตลาดจะขึ้นอยู่กับทำเล สถานที่ตั้งเป็นหลัก ธุรกิจนี้สามารถดำเนินการได้ตั้งแต่ ระดับผู้ประกอบการคนเดียว รับจ้างนวดตามบ้าน เปิดบริการนวดในบ้านของตัวเอง หรือเปิดบริการ ตามแหล่งชุมชน เช่น ตลาด หมู่บ้านขนาดใหญ่ ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้าใกล้แหล่งท่องเที่ยว ไปจนถึงเปิดบริการในสถานที่ค่อนข้างหรูหราเช่น โรงแรม รีสอร์ท เป็นต้น ปัจจุบัน การนวดแผนไทย

ยังเป็นที่นิยมของชาวต่างชาติในแถบต่างๆเช่นแถบเอเชีย อเมริกาและยุโรป (สมาคมแพทย์แผนไทย.ออนไลน์ : 2555)

การนวดมีความสัมพันธ์กับการใช้สมุนไพรหลายอย่าง ส่วนใหญ่จะเป็นยาสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหย ซึ่งเมื่อถูกความร้อนจะระเหยออกมา เช่น ไพล ขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย ตะไคร้ มะกรูด การนวด เป็นต้น วิธีการบำบัดรักษาของการแพทย์แผนไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้ควบคู่กับการนวดไทย โดยให้การประคบหลังการนวดไทยประโยชน์ของการประคบสมุนไพร ช่วยให้เนื้อเยื่อพังผืดยึดตัวออก ลดการติดขัดของข้อต่อบริเวณที่ประคบ ลดอาการเกร็งของกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดเมื่อย ลดอาการบวมที่เกิดจากการอักเสบของกล้ามเนื้อ หรือบริเวณข้อต่อต่างๆ ช่วยกระตุ้นหรือเพิ่มการไหลเวียนของโลหิต การอบสมุนไพร

การประกอบกรนวดแผนไทยต้องขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ ตามพระราชบัญญัติการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2542 ระบุว่า การนวดเป็นการกระทำเพื่อบำบัดโรค วินิจฉัยโรค ฟันฟูสมรรถภาพ ก็ถือเป็นการประกอบโรคศิลปะ ผู้ที่จะทำการนวดได้ ต้องขึ้นทะเบียน และได้รับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขากการแพทย์แผนไทยหรือเวชกรรมโบราณ จากคณะกรรมการวิชาชีพการนวดที่ไม่ต้องขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ ในกรณีที่เป็นกรนวดเพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อย ไม่ใช่เพื่อรักษาโรคไม่ขึ้นป้ายรักษาโรค เช่น รักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต เบาหวาน ไต ปวดหลัง เป็นต้น การแสดงป้ายอาจเขียนว่าเป็น “นวดแผนโบราณ” หรือ “นวดฝ่าเท้า” ได้ แต่จะแสดงข้อความว่า “พร้อมจะบำบัดรักษาโรค” หรือ “ฟันฟูสภาพ” หรือ “วินิจฉัยโรค” ไม่ได้

สาเหตุดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงต้องการรู้ว่า บริบทของการแพทย์แผนไทยในประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร และ ทำอย่างไรจึงจะรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาการนวดแผนไทยในจังหวัดจันทบุรีได้ และปัญหาและอุปสรรคกรนวดแผนไทยในจังหวัดจันทบุรีเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทของการนวดแผนไทยในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการนวดแผนไทยในจังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการประกอบกรนวดแผนไทยในจังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ของการวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ดังนี้

1. รู้ถึงสภาวะปัจจุบันของการนวดแผนไทยในประเทศไทย
2. มีเอกสารงานวิจัยที่เก็บรวบรวมองค์ความรู้นวดแผนไทย
3. ผู้สนใจนวดแผนไทยสามารถพัฒนาต่อยอดไปสู่การประกอบการเชิงพาณิชย์ได้

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนวดแผนไทย โดยมีการนำสมุนไพรมานำมาใช้ในกิจกรรม จำนวน 14 คน แยกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ผู้ประกอบการที่มีลูกจ้าง มีชื่อสถานประกอบการมีลูกจ้างตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป
2. รับจ้างนวดตามบ้านผู้ใช้บริการ ติดต่อลูกค้าจากทางโทรศัพท์เรียกให้ไปนวดที่บ้าน
3. บริการนวดในบ้านของตนเอง
4. แพทย์แผนไทยประจำอยู่ในโรงพยาบาลหรือหน่วยงานของรัฐ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ภูมิปัญญา** หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ การปรับตัว เลือกรส รังสรรค์ สังสม และสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลานานมีลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความเป็นท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมกับทุก ๆ เรื่องในการดำเนินวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ในที่นี้หมายถึงภูมิปัญญาเกี่ยวกับสมุนไพรมานำมาใช้เกี่ยวข้องในการนวดแผนไทย

2. **องค์ความรู้** หมายถึง ข้อมูล หรือข่าวสาร ที่สามารถอธิบายความได้มีความสัมพันธ์กับปัญหาไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงประเด็น

3. **แพทย์แผนไทย** หมายถึง วิธีการดูแลสุขภาพของคนไทยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีไทย ที่นี้คือ นวดแผนไทย

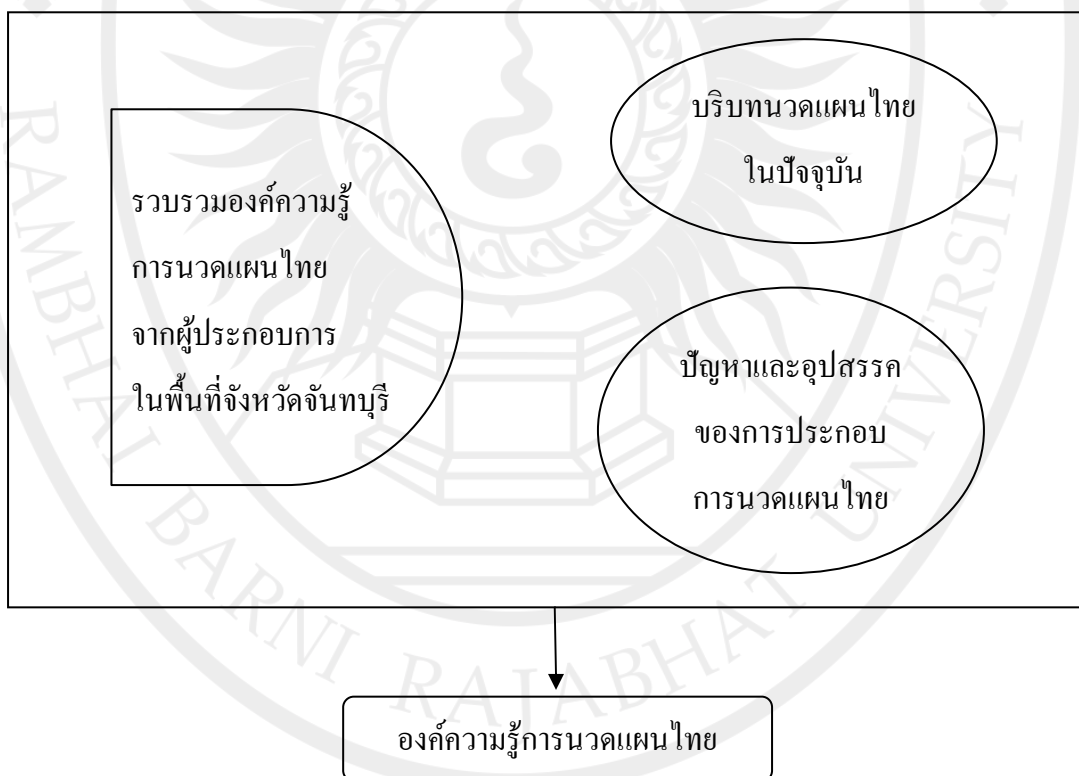
4. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน** หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ

5. **สมุนไพรมานำมาใช้** หมายถึง พืช สัตว์ จุลชีพ ธาตุวัตถุ สารสกัดดั้งเดิมจากพืชหรือสัตว์ ที่ใช้หรือแปรสภาพหรือปรุงเป็นยาหรืออาหารเพื่อการตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษาหรือป้องกันหรือส่งเสริมสุขภาพร่างกายมนุษย์หรือสัตว์

6. **นวดแผนไทย หรือนวดแผนโบราณ** หมายถึง เป็นการนวดชนิดหนึ่งในแบบไทย ซึ่งเป็นศาสตร์บำบัดและรักษาโรคแขนงหนึ่งของการแพทย์แผนไทย โดยจะเน้นในลักษณะของการยืดเส้น และการกดจุด ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อ “นวดแผนโบราณ” โดยมีหลักฐานว่านวดแผนไทยนั้นมีประวัติมาจากประเทศอินเดีย และมีการนำเข้ามาในประเทศไทย จากนั้นได้ถูกพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากันกับวัฒนธรรมของสังคมไทย จนเป็นรูปแบบแผนที่เป็นมาตรฐานของไทยและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้จัดกรอบแนวคิดโดยใช้ข้อมูล และความรู้จากการทบทวนเอกสาร วิชาการ วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนวดแผนไทยในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย